

Gebouwplattegronden als studieobject, naar een nieuwe leidraad

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort

Samenvatting van het Archeologieplatform 16 mei 2019

Reconstructie van een woonerf uit de vroege elfde eeuw in De Onlanden (©U. Glimmerveen, Dwingeloo, bron: Nicolay & Postma 2018).

Liesbeth Theunissen (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), juli 2019

Inleiding

Op donderdagochtend 16 mei 2019 kwamen ruim vijftig belangstellenden in Amersfoort bijeen, om te luisteren naar verhalen en te praten over gebouwplattegronden. Aanleiding daarvoor is een nieuwe KNA-leidraad voor het onderzoek van gebouwplattegronden die in de maak is. Dat initiatief is vooral ingegeven door de constatering dat rapporten zeer verschillend zijn wat betreft de uitwerking, presentatie en interpretatie van gebouwplattegronden en dat maakt synthetiserend onderzoek – thematisch, regionaal of in welke vorm dan ook – erg lastig. Vandaar dat de handen nu ineen zijn geslagen om voor allerlei aspecten van de gebouwplattegronden richtlijnen te formuleren. Om daarover met een grotere groep betrokkenen van gedachten te wisselen, is door het schrijfteam van de leidraad een bijeenkomst georganiseerd, in de reeks van het Archeologieplatform. De opzet van deze ochtend was een vrij breed ingestoken programma waarbij enerzijds de achtergronden van de nieuwe leidraad werden toegelicht en anderzijds ervaren archeologen hun visie gaven op gebouwplattegronden aan de hand van eigen praktijkvoorbeelden. Na afloop van de lezingen voerden de deelnemers in kleine groepen allerlei discussies die tot slot in kernboodschappen werden samengevat. De oogst van deze werksessies was divers én nuttig: tal van suggesties, aanbevelingen en aandachtspunten zijn met alle aanwezigen gedeeld. Dit verslag is een samenvatting van zowel de presentaties als ook de discussies die gedurende deze ochtend zijn gevoerd.

Opening, welkom, aftrap en toelichting

Ochtendvoorzitter Bert Groenewoudt heet iedereen welkom en breekt het ijs met een anekdote over het couperen van de sporen van een huisplattegrond, waarbij er na afloop meer coupes waren gezet dan er sporen op de veldtekening bleken vastgelegd. Helaas is eerste spreker, Richard Jansen, door ziekte uitgevallen. Daardoor is er wat meer ruimte voor de toelichting op de achtergronden van de leidraad.

Esther Wieringa begeleidt de totstandkoming van de nieuwe leidraad vanuit de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB). Zij gaat in op vragen als ‘voor wie een leidraad en waarom eigenlijk?’ Je zou kunnen zeggen dat de protocollen in de huidige KNA een belangrijke beperking hebben want ze beschrijven het ambachtelijke archeologische proces. Door die nadruk op het proces en niet op het waarom – waarom doen we het eigenlijk op deze manier? – dreigt de intellectuele reflectie af te zwakken of zelfs te verdwijnen. Het is een voorspelling die Van Raak en Theuws in 2004 al deden.¹ De ervaringen van nu leren ons dat dit gevaar om de hoek loert. De studie van Kemme en Kimenai geeft aan dat bij 50% van de onderzochte steekproef vondsten niet aan sporen kunnen worden gekoppeld.² Geïnterviewde auteurs van Oogst voor Malta-syntheses constateren dat de gegevens in de standaardrapportages vaak niet bruikbaar zijn voor synthetiserend onderzoek. De opbrengst van het archeologisch veldwerk in Nederland is overweldigend groot aan gegevens, maar de inhoudelijke kwaliteit en bruikbaarheid varieert sterk. Voor de toekomst van toekomstig onderzoek is er grote behoefte aan meer standaarden voor met name de rapportages. Een suggestie is om het hoofdstuk ‘Sporen en structuren’ minder ‘beschrijvend’ te verwoorden. En wellicht kunnen verschillende doelgroepen worden bediend, door de rapportage anders op te zetten.

Wieringa gaat na deze overpeinzingen weer terug naar de toekomstige leidraad. Het plan van Aanpak is in de maak. Er is een klein schrijverscollectief en een planning op hoofdlijnen.

¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2004/09/27/archeoloog-dreigt-loodgieter-te-worden-7703616-a1037170>.

² Kemme & Kimenai 2018.

Suggesties en andere ideeën die vandaag naar voren worden gebracht, zijn input voor het Plan van Aanpak en uiteindelijk is het streven dat in september/oktober 2020 de definitieve versie van de KNA-leidraad voor iedereen beschikbaar is.

Antoinette Huijbers is betrokken als penvoerder van de nieuwe leidraad. Zij wil de mens in het midden zetten. Vaak zijn de Programma's van Eisen gevuld met algemene vragen (wat is de aard, omvang en datering?) en dat leidt – bijna automatisch – tot algemene antwoorden. De nieuwe KNA-leidraad wordt zodanig ingestoken dat het gedrag van de mens door onderzoek wordt verklaard. Een fraai voorbeeld is het begrip 'culturele biografie' dat door Gerritsen in 1999 is uitgewerkt: de levensloop van een huis is nauw verweven met de cyclus van zijn bewoners.³ Ook kan er meer aandacht komen voor maatvoering: het gebruik van lichaamsmaten bij de bouw. Studies, zoals die van Ferschin naar traditionele huizenbouw op Bali, laten zien dat in onderliggende architecturale principes de menselijke maat bepalend is.⁴

Om dit soort van onderzoeksthema's uit te diepen, is het van belang dat huisplattegronden op eenzelfde manier worden gepresenteerd. De nieuwe KNA-leidraad wil dat stimuleren, enerzijds thematisch inspireren en anderzijds standaardisatie bevorderen. De biografie van het gebouw wordt letterlijk een kapstok in de leidraad. Het verbindt allerlei activiteiten die ruimtelijk en door de tijd een studie waard zijn.

De veelheid aan thematische invalshoeken is groot bij gebouwstudies, zoals de etic-emic-benadering; hoe hebben de toenmalige bewoners het gebouw ervaren en welke bouwkenmerken waren voor hen het meest relevant? In hoeverre zijn nieuwe huisvormen ontstaan door nieuwe keuzes van bouwers, bewoners en/of gebruikers? Een ander thema is de verklaring van de opkomst en ontwikkeling van bepaalde huisvormen, zoals dat van het bootvormige huis in het Maas-Demer-Schelde-gebied in de volle middeleeuwen. Voor dit soort studies is datering van groot belang. Scherp gedateerde huizen vormen dé cruciale basis voor de beschrijving van de opkomst en het verdwijnen van bepaalde bouwkenmerken. Deze veranderingen zijn ingezet door specifieke keuzes van bouwers en/of bewoners. Voor studies naar de perceptie van de ruimtelijke indeling van erven (hoe werden erven ervaren, wat zijn de achterliggende ideeën, normen en waarden voor de lay-out en hoe werden die geopenbaard in dagelijkse woon- en werkpraktijken?) is de beschikbaarheid van compleet onderzochte erven doorslaggevend.⁵ Dit denken over het menselijke handelen in het verleden moet weer een prominente plek krijgen in de archeologiepraktijk van vandaag.

Een observatie vanuit de zaal roept de vraag op of de blik eigenlijk niet te beperkt is. Door te focussen op het gebouw – vaak een huisplattegrond van een woonstalboerderij – blijven andere vormen van onderkomens onderbelicht. Kleine bouwsels worden vaak snel als een spieker geïnterpreteerd, ook in zones waar geen erven zijn aangetoond.

Patrick Ploegaert, BOOR (Rotterdam)

Rotterdam Markthal. Een terp met woonstalhuizen uit de nederzetting Rotta

Patrick Ploegaert neemt het publiek mee naar de nederzetting Rotta op de oevers van het riviertje de Rotte. Deze was al lang bekend uit historische bronnen, maar pas in 2010 kon bij de bouw van de Markthal een terp volledig worden onderzocht. Booronderzoek had aangetoond dat er terphogingen op een flinke diepte aanwezig waren en gravend

---

³ Gerritsen 1999, 2003.

⁴ Ferschin, Di Angelo & Paskaleva 2013.

⁵ Huijbers 2007, 2012.

onderzoek in een bouwkuip van 28 bij 21 meter leverde een verrassend inzicht in een toch wel complexe bewoningsgeschiedenis van terphogingen en huizenbouw. Alle overblijfselen waren uitstekend bewaard: de lagen, het vlechtwerk en andere kwetsbare materiaalcategorieën. Opmerkelijk was de geringe lengte van de huizen, veel kleiner dan andere huisplattegronden uit deze periode in Rotterdam. Dat de huizen gecontroleerd zijn afgebrand, was ook een verrassing. Door verschillende dateringsmethoden als dendro en AMS te combineren en de wiggles te matchen was het mogelijk zes korte gebruiksfasen te onderscheiden tussen ca. 950 en 1050/60 n.Chr. Dat leidde tot de constatering dat huizen gemiddeld tussen 10 en 25 jaar meegaan, veel korter dan vergelijkbare huizen in het Maasmondgebied.

De studie naar het houtgebruik voor de bouw van de huizen en keringen vertelt een interessante ontwikkeling van de toename en afname van gebruikte houtsoorten, waarbij beschikbaarheid van bouwhout en de landschappelijke variatie beter in beeld komt. Daarnaast zijn regelmatig reparaties uitgevoerd om de levensduur te verlengen. Ploegaert geeft aan dat het reconstrueren van een terphoerderij op het educatief erf in Vlaardingen ook zeer waardevol is omdat dit allerlei nieuwe vragen genereert en een pittige dialoog tussen archeologen en bouwmeesters op gang brengt.

De discussie haakt aan op het samenbrengen van twee disciplines, want daar waar raakvlakken zijn, is nog veel nieuwe kennis te winnen. Studenten archeologie en bouwkunde kunnen elkaar beïnvloeden en elkaars kennis en kunde versterken.

Op de vraag in hoeverre de aanpak van dit soort goed bewaarde huizen nog anders kan, nog beter, komt de suggestie dat het belangrijk is om veel profielen aan te leggen en het inzetten van micromorfologie om de stratigrafie echt goed te begrijpen.

Soms worden huizen als machines beschreven, zeker als het over de levensduur van een gebouw gaat. Beseft moet worden dat de bewoners zelf in de hand hadden hoe lang hun huis bleef staan. Dat kan maar tien jaar zijn omdat een nieuwe generatie zich aandient, en niet omdat de verslechterende omstandigheden de bewoners daartoe dwongen.

Daniël Postma, Archaeo Build

Over zodenbouw en meer. Functionele typologie als raamwerk voor de analyse en interpretatie van archeologische huisplattegronden

Daniël Postma is speciaal voor zijn verhaal de Noordzee overgestoken, vanuit Schotland. Hij trapt af met een verleidelijke teaser uit *Getimmerd Verleden*, het boek van Tjalling Waterbolk uit 2009. Waterbolk stelt dat de huisplattegrond de regionale bouwtraditie reflecteert, en in ecologisch opzicht de plaatselijke, natuurlijke omstandigheden, en in sociaal opzicht kan het een illustratie zijn van de sociale positie van de bouwer. Maar hoe je als deze aspecten als archeoloog onderzoekt, daar zijn nog weinig handvaten voor, merkt Postma op. Er is geen algemeen geaccepteerde werkwijze voor de uitwerking van huisplattegronden. Er is weinig afstemming over de uitwerking van verschillende onderdelen. Over gebruiksfunctie wordt nog weinig nagedacht, wat merkwaardig is want de verscheidenheid aan plattegrondenvormen en indelingen is zeer groot. En over bepaalde bouwtechnische aspecten bestaan uitsluitend aannames, zonder onderbouwing. Zo zouden zodenwanden niet dragend kunnen zijn, terwijl vroeg-middeleeuwse huisplattegronden uit het Noord-Nederlandse kustgebied het tegendeel bewijzen. Zonder een gedegen verklaring van deze basale eigenschappen is het niet mogelijk de ontwikkeling van de vroegere

huizenbouw op betrouwbare wijze in beeld te krijgen, laat staan te duiden in termen van maatschappelijke veranderingen.

Postma geeft aan dat de studie van vroegere huizenbouw prima kan starten met het classificeren van plattegronden, maar het doel van het onderzoek is veel breder. Het gaat uiteindelijk over bouwtradities. Wanneer we zicht krijgen op de bouwtraditie van de samenleving in kwestie leren we ook meer over deze samenleving zelf.

Aan de hand van vijf stappen neemt Postma de toehoorders bij de hand hoe het opstellen van een functionele typologie kan dienen als een raamwerk:

1 typologische analyse;

2 analyse van gebruiksfunctie;

3 technische analyse;

4 reconstructie;

5 contextualisering. De publicatie 'Het zodenhuis van Firdgum' is een eerste uitwerking van zijn benadering die in de publicatie over de Onlanden verder is aangescherpt.⁶

Kernbegrippen zijn daarbij objectiviteit, het terugbrengen van de uitwerking naar wat feitelijk is aangetroffen (de essentie) en het besef dat de conserveringsgraad alles bepalend is voor de diepgang van de uitwerking. Houten gebouwen op de zandgronden lijken niet op gebouwen die op terpen zijn gevonden.

Een typologische analyse betekent het opstellen van basisclassificatie op basis van de vorm en het formaat van plattegronden. De analyse van de gebruiksfunctie richt zich op de aard en spreiding van het vondstmateriaal en ruimtelijke indeling van plattegronden. Beide analyses kunnen vanuit een breed geografische en chronologisch kader veel nieuwe kennis genereren. Zo kom je ook tot nieuwe vraagstukken zoals wat was de lokale variatie, bijvoorbeeld in vormen van opslag die binnenshuis mogelijk zijn. In dit alles wordt ook een technische analyse betrokken. Dit omvat een uitwerking en presentatie van technische details. In het veld betekent dat het zetten van voldoende profielen door het huis in zijn geheel en coupes over paalsporen, met onder meer aandacht voor dikte, vorm en afwerking van de paalkuilen en -kernen, het gebruikte hout en de minerale bouwcomponenten ('bouwleem') en vezels. Zo kon bij het onderzoek in De Onlanden een schindeldak aannemelijk worden gemaakt. Dat is een dakbedekking met aan weerszijden met klei of leem bestreken plakken stro of riet als onderlaag voor strooien of rieten daken. Dit heeft een brandwerende functie. Zo'n schindeldak was in de stedelijke context van Kampen al eens gedocumenteerd in middeleeuwse bronnen, maar het voorbeeld van de Onlanden is het eerste archeologische voorbeeld én in een rurale omgeving.

Het maken van reconstructies, stap 4, werkt vaak verhelderend omdat het de inzichten van de eerste drie stappen samenbrengt. Van belang daarbij is uit te gaan van typen – in plaats van individuele plattegronden – en gebruik te maken van etnografische analogieën, bouwhistorische expertise en praktische experimenten. Cruciaal is ook dat het reconstructieproces controleerbaar is.

Voor stap 5, het contextualiseren, gaat het niet alleen om de boerderij, maar ook over de relatie met andere erfelementen en de erven onderling. Uiteindelijk zijn ook de ontwikkelingen op regionale en supraregionale schaal wezenlijk. Pas dan kan de gereconstrueerde ontwikkeling op betekenisvolle wijze in sociale termen worden geduid.

Postma sluit zijn verhaal af met een reeks aan aanbevelingen:

- gebruik typologie als basis, niet als conclusie;

---

⁶ Postma 2015; Nicolay & Postma 2018.

- de ondergrens is voor uitwerking een objectieve analyse, die is afgestemd op complexiteit en de conserveringsgraad. Analyseer de typologie, gebruiksfunctie en bouwtechniek;
- maak reconstructies en gebruik het voortschrijdende inzicht om je referentiekaders (met name materiaalkennis en ontwerpprincipes) bij te stellen;
- plaats het gevondene in een context, op verschillende niveaus (erf, nederzetting, regio, interregionaal). Zo kom je tot een brede duiding;
- beschrijf en visualiseer helder hoe je tot iets komt. Maak het controleerbaar en toetsbaar;
- besef dat de analyse van 'sporen en structuren' een specialisme is. Dat vereist kennis van archeologische bouwtradities.

Deze laatste aanbeveling leidt tot een discussie over het onderdeel 'Sporen en structuren' in Malta-rapportages. Het is opvallend dat dit hoofdstuk vaak de minst wetenschappelijke is, vergeleken met de andere specialistische hoofdstukken. Gerichtte onderzoeksvragen en een heldere operationalisering ontbreken vaak, terwijl dit onderdeel een belangrijke bouwsteen is van de basisrapportage.

Een specialist 'Sporen en structuren' zou de spil in het archeologisch verhaal kunnen zijn, iemand die de specialismen samenbrengt, alles integreert. Iemand die de meerwaarde onderkent van micromorfologie, die aandacht heeft voor de menselijke maat in gebouwconstructies en die affiniteit heeft met bouwhistorie.

Miranda de Wit, MUG Ingenieursbureau

Onderzoek naar huisplattegronden in de praktijk: noordelijke zandgronden, case-study Emmen

Miranda de Wit heeft ruim 20 jaar ervaring met archeologisch onderzoek op het Drents zand. Vandaag gaat zij in op de omgeving van Emmen, waar de afgelopen jaren veel onderzoek is uitgevoerd, onder andere voor de uitbreiding van het dierenpark en de Hondsrugtoren. Haar interesse werd al vroeg aangewakkerd door het proefschrift van Carlo Huijts over voorhistorische boerderijbouw, een boek dat voor veel archeologen een soort bijbel is.⁷ Vooral het presenteren van driedimensionale reconstructies was een eyeopener. De andere 'bijbel', *Getimmerd Verleden* van Waterbolk, gaat uit van een systeem van hulplijnen en kleurcodes wat prettig is bij de registratie van onderdelen van het gebouw. Het 'verwaterbolken' van een plattegrond helpt bij het interpreteren en duiden. De Wit vindt het dan ook jammer dat dit digitale systeem, destijds ontwikkeld door het ARC, niet breed beschikbaar is. Wanneer dat wel het geval zou zijn, zou dat voor veel archeologen een goede steun in de rug zijn bij het interpreteren van gebouwplattegronden.

Aan de hand van een reeks van goed tot nauwelijks herkenbare plattegronden laat De Wit de toehoorders de brede variatie zien, van 'schone' plattegronden in het vlak met verlengingen en herbouw tot enkele sporen in kleine werkputten en sporenwolken van palimpsesten. Soms zijn er subtiele aanwijzingen zoals silokuilen die in zijbeuken van huizen zijn ingegraven, die richtinggevend zijn voor de interpretatie als huisplattegrond. De Wit benadrukt dat een goede gebiedskennis zeer waardevol is: kennis en ervaring maakt dat de onderzoeker zowel lokaal als regionaal nieuwe inzichten kan voortbrengen.

Naar aanleiding van vragen uit de zaal licht De Wit toe dat zij eerst de allesporenkaart bestudeert en zoekt naar patronen. Daarna verdiept zij zich in de coupes en paalzettingen. Het breder uitdragen van een nuttig softwarepakket, zoals het systeem dat destijds door het

---

⁷ Huijts 1992.

ARC is ontwikkeld, zou nuttig kunnen zijn voor het gehele archeologische werkveld dat zich bezig houdt met gebouwplattegronden.

Verder komt de suggestie dat het aanleggen van grote werkputten, zoals in Frankrijk wordt gedaan, het herkennen van gebouwplattegronden bevordert. Over de herkenbaarheid en de betrouwbaarheid van huisplattegronden is al veel geschreven, door onder andere Fokkens, Arnoldussen en Nobles.⁸

Op de opmerking dat er in de commerciële wereld weinig aandacht gegeven kan worden aan huisplattegronden (te weinig tijd), komt het weerwoord dat wij dat ook zelf – als beroepsgroep – in de hand hebben. Wij bepalen het zelf door het vast te leggen in het Programma van Eisen.

Discussies in acht werksessies

Suggesties en aandachtspunten die uit de discussies naar voren zijn gebracht en die op de A0-vellen zijn opgetekend door de deelnemers in de werksessies (zie voor de kernboodschappen uit de werksessies bijlage A). De deelnemers konden discussiëren over thema's die door de sprekers waren aangereikt en/of over vragen die van tevoren waren meegegeven.

Deze waren:

- 1a In hoeverre is standaardisatie nodig?
- 1b Wat moet minimaal en wat zijn 'plus'-elementen?
- 2 Stelling: onderzoek naar gebouwplattegronden vereist altijd een heldere en relevante vraagstelling (eens/oneens, argumentatie)
- 3 Wat moet zeker in de leidraad opgenomen worden?
- 4 Waar hebben jullie – vanuit de praktijk (in het veld, vanuit gemeente) – echt behoefte aan?

Auteurs van basisrapportages moeten worden gestimuleerd boven het beschrijvende uit te stijgen (meer mens in het verhaal). Het hoofdstuk 'Sporen en structuren' moet een meer wetenschappelijke kwaliteitsslag krijgen, ook in de Programma's van Eisen. In feite is het onderdeel 'Sporen en structuren' – net als bijvoorbeeld archeobotanie – een specialisme. Het formuleren van gerichte onderzoeksvragen en een heldere operationalisering daarvan stimuleert het denken over de mens als bouwer, gebruiker en bewoner. Daarnaast kan de inhoud van Malta-rapportages worden gericht op verschillende doelgroepen. In het begrijpelijk verwoorden voor een groot publiek kunnen archeologische vrijwilligers van de AWN als toetssteen dienen.

Goed bewaarde gebouwen leveren veel informatie. Het aanleggen van veel profielen, de inzet van micromorfologie en archeobotanie (o.a. hout) zijn onmisbaar om de bewoningsgeschiedenis (fasering, bouw/sloop, functie, gebruik, etc.) te ontrafelen. Daarbij moet ook worden beseft dat bepaalde gebeurtenissen archeologisch niet zichtbaar zijn. Zo hebben overstromingen die in historische bronnen staan beschreven, geen sporen nagelaten in het Markthalonderzoek.

Hoe ver ga je als archeoloog in het herkennen van gebouwplattegronden? Enerzijds kun je ver komen, op basis van ervaring en kennis, maar anderzijds is het ondoenlijk om bijvoorbeeld van drie grondsporen een plattegrond te construeren. Soms moet je gewoon aangeven dat het duiden of interpreteren niet mogelijk is. Van belang is dat de keuze en verantwoording goed wordt gemotiveerd en beargumenteerd.

Het minimum in het vastleggen is het documenteren van een plattegrond, zowel in vlak als diepte (coupetekeningen), met de verkregen dateringen (C14 of anderszins) in context. De materiële cultuur per spoor/laag vastleggen. De sporen/coupees zoveel mogelijk realistisch weergeven (de werkelijkheid zoals gezien in het veld), niet een versimpeling door het opmeten met een Total Station. De coupes

---

⁸ Zie voor verwijzingen o.a. Lange *et al.* 2014.

gelijkvormig zetten aan de hand van de constructie. Het noteren van de oude maaiveldhoogtes is ook een belangrijk gegeven.

De basale informatie over de afmetingen van gebouwplattegronden moet in rapportages worden toegevoegd. Daarnaast moet veel meer gebruik worden gemaakt van bouwtechnische termen zodat de interpretatie eenduidig is.

De allesporenkaart van een onderzoek zou een goed gedocumenteerde dataset moeten zijn. Van daaruit kan een structurencatalogus worden afgeleid. Bovendien maakt dit de overdracht/beschikbaarheid van gegevens uit vooronderzoek mogelijk/makkelijk.

Het is goed om de basale informatie te benoemen en vast te leggen, want daarop zou niet bezuinigd moeten kunnen worden. In deze commerciële wereld is geld een belangrijke beperking.

Pluspunten bij onderzoek naar gebouwplattegronden zijn: een bouwtechnische interpretatie door middel van kleurcodes ('verwaterbolken') en het maken van driedimensionale reconstructies. Dat laatste is wel van belang voor het vergroten van het draagvlak en voor het achterhalen of het gebouw überhaupt blijft staan (soort haalbaarheidsstudie).

De inzet van micromorfologie kan van belang zijn voor de beantwoording van specifieke vragen.

In het Programma van Eisen is het belangrijk dat de NOaA-vragen (nationale schaal) een zodanige uitwerking krijgen dat er inzicht komt in de lokale verscheidenheid. Dat biedt nieuw inzichten.

Standaardisatie kan goed werken, misschien dat de pakbon daarbij kan helpen. Een goede digitale datastructuur (alles in GIS, deponeren bij DANS) is van belang. Dat maakt het delen van informatie ook makkelijker.

Het zou goed zijn te onderzoeken wat de achterliggende redenen zijn voor de constatering dat bij 50% van onderzochte steekproef vondsten niet aan sporen konden worden gekoppeld (studie van Kemme en Kimenai). Wat kan worden verbeterd?

Standaardisatie bevordert meer abstractie en modellen denken. Een goede vergelijkbaarheid maakt comparatief onderzoek mogelijk. Voor efficiënt werken is een checklist in het veld een optie, maar het hangt ook af van de onderzoeksvraag die beantwoord moet worden. Het blijft maatwerk. Van belang is dat het Programma van Eisen niet wordt dichtgetimmerd: dat het voortschrijdend inzicht in het veld en bij evaluatie gebruik kan worden om nieuwe vragen te formuleren en te beantwoorden.

Is een KNA-leidraad wel de oplossing voor het probleem wat nu is geschetst? In hoeverre kan bij de archeologische opleidingen (HBO, universitair) daar aandacht aan worden besteed?

Als de gebouwplattegrond, vaak 'het huis', als een 'artefact' wordt benaderd, kom je tot andere onderzoeksvragen, meer antropologisch ingestoken.

In het veld/bij uitwerking is het van belang:

- op de zandgronden zoveel mogelijk grote vlakken aan te leggen. Op terpen veel meer dwarsdoorsnedes voor het driedimensionale perspectief;
- meer nauwkeurig vondsten te verzamelen en de monsters beter te registreren;
- fotogrammetrie meer toe te passen;
- bouwhistorische expertise meer erbij te betrekken.

Genoemde publicaties

Ferschin, P., M. Di Angelo & G. Paskaleva 2013: Parametric Balinese rumah. Procedural modeling of traditional Balinese architecture, *Digital Heritage International Congress 2013* (DigitalHeritage), 199-206.

Gerritsen, F.A., 1999: To build and to abandon. The cultural biography of late prehistoric houses and farmsteads in the southern Netherlands, *Archaeological dialogues* 6, 78-114.

Gerritsen, F., 2003: *Local identities. Landscape and community in the late prehistoric Meuse-Demer-Scheldt region* (proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam).

Huijbers, A.M.J.H., 2007: *Metaforisering in beweging. Boeren en hun gebouwde omgeving in de Volle Middeleeuwen in het Maas-Demer-Scheldegebied* (proefschrift Universiteit van Amsterdam).

Huijbers, A., 2012: Peasant Culture in the High Middle Ages of the Meuse-Demer-Scheldt region. Perception schemes and domestic cycles, *Medieval and Modern Matters* 2, 89-120.

Huijts, C.S.T.J., 1992: *De voor-historische boerderijbouw in Drenthe. Reconstructiemodellen van 1300 vóór tot 1300 na Chr.*, Groningen.

Kemme, W. & P. Kimenai 2018: Tradesmen's tales. An appeal for the reform of current publication practices in Dutch archaeology, in: M. Kars, R. van Oosten, M.A. Roxburgh & A. Verhoeven, *Rural riches & royal rags? Studies on medieval and modern archaeology, presented to Frans Theuws*, Zwolle, 243-247.

Lange, A.G., E.M. Theunissen, J.H.C. Deeben, J. van Doesburg, J. Bouwmeester & T. de Groot 2014: *Huisplattegronden in Nederland. Archeologische sporen van het huis*, Amersfoort.

Nicolay, J. & D. Postma 2018: Woonstalhuizen uit de late middeleeuwen. Variatie in plattegrond en constructiewijze, in: J. Nicolay (red.), *Huisplaatsen in De Onlanden. De geschiedenis van een Drents veenweidegebied*, Groningen (Groningen Archaeological Studies 34), 255-293.

Postma, D., 2015: *Het zodenhuis van Firdgum. Middeleeuwse boerderijbouw in het Friese kustgebied tussen 400 en 1300*. Groningen.

Waterbolk, H.T., 2009: *Getimmerd verleden. Sporen van voor- en vroeghistorische houtbouw op de zand- en kleigronden tussen Eems en IJssel*, Groningen (Groningen Archaeological Studies 10).

Bijlage A – Suggesties, adviezen en andere raadgevingen uit de werksessies van het Archeologieplatform van 16 mei 2019, getiteld ‘Gebouwplattegronden als studieobject, naar een nieuwe leidraad’

Inleiding

Op donderdag 16 mei is er – na inleidende presentaties – door een deelnemersgroep van ruim 50 personen gediscussieerd over verschillende vragen/onderwerpen, gerelateerd aan de nieuwe KNA-leidraad in wording over gebouwplattegronden. In algemene zin werd de bijeenkomst positief gewaardeerd. Dat er meer aandacht voor de gebouwplattegrond moet komen, werd door velen onderschreven. De variatie aan deelnemers was groot, zowel (senior) KNA-archeologen met veel veldervaring, als ook beleidsarcheologen van verschillende gemeentes, een enkele student die een oude opgraving van Karolingische huisplattegronden uitwerkt en een afgevaardigde van de AWN. Er was een kleine delegatie (van vijf personen) uit Vlaanderen die het de reis naar het noorden zeker de moeite waard vond.

In onderstaande tabel zijn – kernachtig – de suggesties en adviezen samengebracht die uit acht groepen als kernboodschappen naar voren zijn gebracht. Deze zijn door de leden van de werkgroep besproken, met name is het effect beoordeeld in hoeverre de suggesties het Plan van Aanpak voor de Leidraad beïnvloeden.

	Suggesties en adviezen uit de acht werksessies
1	Het beschikbaar stellen van gegevens is van belang. Stimuleer de opslag en goede toegankelijkheid. Van belang is een goede dataset te ontsluiten. Dat maakt het mogelijk te herinterpreteren, te vergelijken. Hierbij ook aansluiten/verwijzen naar de Pakbon.
2	Achterhaal waarom standaardrapporten niet bruikbaar zijn voor herinterpretaties en synthese. En bedenk daarna gerichte oplossingen.
3	Stel een checklist op van allerlei gebouwkenmerken-/elementen die in het veld gebruikt kan worden (zodat standaardisatie wordt bevorderd).
4	De focus van de leidraad zijn gebouwplattegronden, maar het is van belang ook ruimte te bieden voor sporen op het erf die met de plattegronden samenhangen.
5	In hoeverre is het mogelijk om steenbouw in de leidraad op te nemen? Of is er voldoende basis om er een afzonderlijke leidraad voor op te stellen?
6	De leidraad moet een inspiratiebron zijn, geen verplichting.
7	De PvE's bieden ruimte om meer verplichtende zaken op te nemen. Dat is aan het werkveld zelf (geen Calimero-houding aannemen). Leg daarin alles – ten aanzien van de gebouwplattegrond – goed vast.
8	De leidraad moet wél worden verplicht.
9	Stel heldere richtlijnen op, van de minimale elementen die vastgelegd moeten worden. Deze basis omvat: - NAP-hoogtes; - schaal; - kleurgebruik; - standaardwijze van afbeelden coupes; - argumentatie/onderbouwing hoe de herkenning van de gebouwplattegrond tot stand is gekomen;

	<ul style="list-style-type: none"> - levensgetrouwe coupetekening/gebouwplattegrond; - goede registratie/koppeling van sporen en vondsten; - goede basis aan absolute dateringen (C14, dendro, anderszins).
10	Maak géén onderscheid tussen pleistoceen of holoceen.
11	Bezie het gebouw (of het huis) als een artefact (niet als een platte tekening in een rapport).
12	Ga na of er een Vlaams-Nederlandse samenwerking mogelijk is.
13	Bedenk of het mogelijk is een database van gebouwplattegronden voor heel Nederland te ontsluiten, voor alle perioden.
14	Gebruik calquepapier bij de interpretatie van gebouwplattegronden.
15	Denken in (regionale) verschillen in plaats van overeenkomsten bij syntheses.
16	Geef ook aandacht voor incomplete gebouwplattegronden.
17	Geef aandacht aan de grenzen van interpretatiemogelijkheden.